

ПРИЛОЗИ

ЈЕДНА ИСТРАГА У КОТОРСКОЈ ГИМНАЗИЈИ ПОВОДОМ ИЗЈАВА УЧЕНИКА ПОСЛИЈЕ САРАЈЕВСКОГ АТЕНТАТА

Два дана по сарајевском атентату, 30. јуна 1914, управо послије комеморативног говора који је одржао директор которске гимназије Вилим Грос (Wilhelm Gross), неколико ученика трећег разреда, пошто су се вратили у своју учионицу, коментаришући директоров говор, одобравали су атентат. О томе је директор Грос био обавијештен од „поуздане особе“¹ па је морао повести истрагу. На саслушању од 4. јула било је саслушано десет ученика трећег разреда сви који су тога дана дошли у школу да приме свједочанства; осталих пет ученика трећег разреда није присуствовало предаји свједочанстава. Од десет саслушаних њих девет је, на питање директора: „да ли си чуо да је тко у разреду одобравао злочин почињен 28. јуна“, одговорило негативно, а десети, ученик Ујка, казао је ово: „У уторник иза говора г. управитеља вратили смо се у разред да скупимо књиге и одемо кући. При томе сам чуо да је Никовић рекао махнувши руком: „А, пустимо престолонаслједника, немојмо више о њему говорити!“ Нијесам видио са киме се разговарао. Нијесам могао разумјети је ли повлађивао или осуђивао злочин. У разреду су били свакако још Хомен и Мандел. У четвртак смо у разреду опет о томе разговарали. Ја сам рекао Ивовићу да није то лијепо да је то учинио један Србин. Нато је он одговорио: „И један Арбанас би то био учинио“.²

У вези с предњом изјавом, пошто ученик Никовић није био у школи, поново се пришло саслушању осталих у њој поменутих ученика. Ученици Хомен и Мандел су остали при свом ранијем тврђењу да нијесу ништа чули, а Ивовић је тада изјавио: „Сјећам се да су ме задивјевали Стојић и Ујка. Стојићу сам одговорио да власт штити свакога, а Ујци да се може наћи и између културних народа неколико зликоваца, а Арбанаси да се не дају припитомити, што је, напротив, и код људождера пошло за руком“.

Поновно саслушање Ивовића навело је водитеља истраге да опет саслуша и ученика Стојића, а овај, који је раније био изја-

¹ Архив которске гимназије (АКГ), бр. 41/1915.

² Државни архив у Котору (ДАК), фонд „Окружни суд“ (ОС), фасц. Вр. 114/14, бр. 1, прилог 1—3.

вио да у разреду није чуо ништа да се говори о сарајевском атентату, сада је дословце казао: „Сједио сам у перивоју с Никовићем, па сам говорио: „Видиш, како су га убили, а то је био Србин!“; на то ми је Никовић у по гласа рекао: „Бог му дао здравље!“; других присутних није било“.

Ученик Никовић, који је у току саслушања својих другова био позван од директора да дође у школу, још истог јутра је изјавио на записнику да ни у школи ни било гдје друго није рекао оно што му Стојић приписује, нити да је истина да му је ико казао: „Видиш, то је Србин учинио“. Изјавио је само да је питао свог друга Тујковића да ли зна што детаљније о догађају, а да му је овај одговорио да је, сједећи с оцем пред кафаном, слушао што је о атентату причао Ђуро Вукотић,³ али да он на Тујковићево казивање није ништа примијетио и да се уопште не сјећа што је о томе говорио.⁴

Директор школе, сигурно увјерен да је о горњем случају одмах било обавијештено и Котарско поглаварство, као политичка и полицијска власт, морао је пожурити да га и са своје стране обавијести. То је урадио преко полицијског комесара Бухара.⁵

Пошто је добило и директоров записник о саслушању ученика, Котарско поглаварство је већ 8. јула саслушало ученике Стојића и Никовића.⁶ Пошто је Стојић упорно остао при ранијој изјави, Поглаварство је читав предмет, без обзира на Никовићево одрицање, предало Државном одвјетништву, а ово је све одговарајуће списе доставило истражном судији са детаљним упутствима у односу на вођење истраге.⁷

Пошто је извјестан број ученика већ био отпутовао из Котора, истражни поступак се прилично одуговлачио и окончан је тек 19. децембра саслушањем ученика Божа Подује.⁸

На основу истражног материјала државни одвјетник Злошило је устао код Округног суда сљедећом тужбом:

³ Дугогодишњи бококоторски посланик на Далматинском сабору, а последије првог свјетског рата предсједник Которске општине.

⁴ ДАК — ОС, фасц. Вр. 114/14, бр. 1, прилог 4 и 5.

⁵ Јарослав Бухар, Чех у служби Котарског поглаварства у Котору, у чину вишег политичког и полицијског комесара, који је, по тврђењу многих Которана, савременика његовог дјеловања, био не само умјерен већ и склон да, кад је год то могао, помогне многим компромитованим родољубима. А и сама чињеница да је он последије првог свјетског рата врло често долазио из Чешке у Котор у посјете својим пријатељима, међу којима и неким ранијим изразитим непријатељима Аустрије, говори у прилог наведених тврђења.

⁶ ДАК — ОС, фасц. Вр. 114/14, бр. 1, прилог 6 и 7.

⁷ Исто, прилог 8.

⁸ ДАК — ОС, фасц. Вр. 114/14, бр. 28/1.

Ц. К. Државно одвјетништво у Котору, сада у Дубровнику,⁹ у смислу параграфа 207 Казненог поступка тужи:

МИЛОША НИКОВИЋА Ђурова, ученика, сада у Дубровнику, да је неодређених дана сврхом јуна или почетком јула т. г. у Котору, послѣје познатог атентата у Сарајеву, у јавности повриједио поштовање према сада благопокојном Пријестолонаслѣднику Његовој царској и краљевској висости Фрању Фердинанду изуштеним погрдама или хуљењем, рекавши кад је обазнао да је благопокојни Пријестолонаслѣдник убијен од злочиначке руке: „Бог им дао здравље“, или „Бог му дао здравље“, или „Бог га живио“, те тиме истодобно у јавности одобравао дјела законама забрањена.

Починио је тиме злочинство увриједе чланова Ћесарске Куће по пар. 64 Казненог закона и преступак по пар. 305 к. з., све ово кажњиво по пп. 35 и 64 к. з. тамницом од једне до пет година.

Предлаже се: да буде уречена коначна главна расправа пред тим ц. к. Судбеним двором I молбе, надлежним по пп. 13, 51, 56 казненог поступка; да на расправи буде прочитана крштеница окривљеника, испити свједока Бего, Мандел, Хомен, Синдик, те извиди обављени у гимназији под редним бројем 1, а да на расправи буду позвани свједоци: 1) Антун Стојић Крстов, ученик гимназије, Дубровник,¹⁰ 2) Петар Уика Антунов, исто, 3) Божо Подује, исто, 4) проф. Шпрем, сада на гимназији у Шибенику.

ОБРАЗЛОЖЕЊЕ

Иза како је злочинском руком погинуо... једног неодређеног дана ујутро сједио је окривљеник на једној клупи у опћинском перивоју у Котору, пред кафаном „Дојми“. У перивој је дошао и свједок Стојић те, опазивши окривљеника Никовића на клупи пође к њему, те сједе до њега на клупу и стадоше разговарати. Тијеком тог разговора паде говор и о атентату у Сарајеву, те му Стојић рече „Јеси ли видио...“. Никовић му на то одговори „Бог...“. Стојић му на то ништа не одврати, већ се, након мало, од њега удаљио. На 30. јуна т. г. управитељ которске гимназије држао је у гимназији пригодан слово у почаст... а мало послѣје тога мора да се је просуо глас да су се ученици нешто зло изразили о сарајевском атентату јер је управитељ задржао готово све ученике трећег разреда да их испита на 4. јула т. г. Међу осталим био је испитан ученик

⁹ Одмах по избијању првог свјетског рата которски Окружни суд, као и неке друге државне установе, преселио се у Дубровник и тамо пословао.

¹⁰ И которска гимназија је била прешла у Дубровник, а ускоро затим у Задар, гдје није имала услова за рад.

Стојић који је спочетка казао да није од никога чуо да би у разреду био одобравао сарајевски атентат, ну он то тумачи да је тако казао с једне стране јер му то није пало одмах напамет, а с друге стране јер је мислио да га пита је ли ко одобравао атентат у разреду. Мало послје испита сјетио се Стојић разговора са Никовићем у перивоју, те одмах пошао код свог разредника професора Шпрема, те му казао што је од Никовића чуо у перивоју. Разредник га је одмах одвео код госп. управитеља, али га овај није могао испитати, јер је имао поћи у цркву, ну испита га затим професор Мауер, којему каза Стојић како је гори наведено. Послје испита Стојић је то исто казао саученику Ујки.

Окривљеник се брани тврдећи да то није истина јер да он уопће није ни говорио са Стојићем одкада га је овај приповиједио разреднику да је хтио преписати латинску задаћу, а он га зато ударио, а још мање да се је с њиме састао у перивоју и изрекао горње ријечи. Стојић каже да је он уистину неколико времена прије био пријавио разреднику Никовића кад је хтио преписати задаћу те да за неколико дана нијесу говорили, ну нијече да га је Никовић зато ударио и тврди да су се опет помирили и често се разговарали.

С обзиром на гори изложено има се држати истинитим исказ Стојића јер ово дијете није још тако искварено да ће поћи измислити оваку тешку обједу прама своме судругу и упропатити га.

Ријечи горе изуштене имају сва обиљежја тужених злодјела, јер је с једне стране одобравао уморство, а с друге стране дао је израза весељу да је благопокојни Пријестолонаследник погинуо, те тиме истодобно приписивао погрдне властитости великом покојнику и одобравао злоставе прама једном члану Царске куће. Увриједе су пак изуштене у опћинском перивоју, дакле у јавности. Оптужница је по томе у закону основана.

Дубровник, дана 20. просинца 1964.

Ђ. К. Државни одвјетник
Злошило¹¹

Горњу оптужницу Окружни суд је уручио Никовићу 23. децембра, а овај је том приликом изјавио на записнику: „Не одричем се правног лијека проти истој јер се морам прије савјетовати са мојим бранитељем“.¹² Никовићев отац, Ђуро, још 9. децембра је био опуномоћио дробровачког адвоката др Стијепу Кнежевића да заступа његовог сина.¹³

¹¹ ДАК — ОС, фасц. Вр. 114/14, бр. 32 и 33.

¹² Исто, бр. 34.

¹³ Исто, бр. 25 и 26.

Окружни суд је већ 24. децембра био заказао расправу за 31. истог мјесеца,¹⁴ али ју је тога дана одгодио за 12. јануара 1915. с мотивацијом да од позваних свједока нијесу приступили: Стојић, Ујка и проф. Шпрем.¹⁵

На расправи од 12. јануара од четири свједока, чије је приступање захтијевао државни одвјетник, како смо већ видјели из његове оптужнице, пријавили су се Стојић и Божо Подује, ученик IV разр. гимназије, син др Мија, судије Которског окружног суда, који је као такав био и члан вијећа које је судило Никовићу. Петар Ујка, који се налазио у Трсту, није се одазвао позиву, а професор Шпрем је из Шибеника упутио брзојав којим је изјавио да му је због болести немогуће присуствовати расправи.¹⁶ Али и без обзира на одсутност двојице свједока, расправа је истог дана одржана.

Вијеће Окружног суда је прихватило предлог државног одвјетника да „у смислу п. 229 К. п. буде искључена јавност ради јавног реда и то тијеком цијеле расправе“.¹⁷ Послије читања оптужнице, одбране оптуженог, саслушања свједока Стојића и Подује, као и читања записника о саслушању Петра Ујке, сачињеног још у истражном поступку, суд је одбио предлог бранитеља Кнежевића да се саслуша још и свједок Тулић на околност да је оптужени ударио свједока Стојића, и то с мотивацијом да је то сувишно.¹⁸

По завршеном доказном поступку и закљученом расправљању, „Судбени двор се удаљио, а на повратку предсједник проглашује у јавности битно образложену пресуду којом је оптуженик у смислу п. 259 бр. 3 К. п. (помањкање доказа) ријешен оптужбе“.¹⁹

Из детаљног образложења ослобађајуће пресуде, која се углавном заснива на исказу свједока Подује, назире се и наклоност чланова судског вијећа да се помогне Никовићу, јер је иначе њихово увјерење да је он заиста рекао инкриминисане ријечи морало бити исто као и код државног одвјетника Злошила, тим прије што се не само о тим ријечима већ и о другим изјавама одобравања сарајевског атентата од стране многих ученика которске гимназије, а напосе Никовића, за кога његов школски друг Антун Хомен, који још увијек живи у Котору, сада тврди да је у разреду кад се говорило о сарајевском атентату, поред осталог, пред више ученика, казао и ово: „Да га није убио Принцип, ја бих га убио“, доста говорило у јавности.

¹⁴ Исто, бр. 36.

¹⁵ Исто, бр. 37 и 38.

¹⁶ Исто, бр. 39.

¹⁷ Исто, бр. 44 и 45.

¹⁸ Исто, бр. 46—48.

¹⁹ Исто, бр. 49.

Сматрамо да вриједи из иначе веома опширног образложења горње пресуде донијети неке пасусе:

„Оптуженик је обијеђен да би се неизвјесног дана јуна 1914. у перивоју у Котору, дакле у јавности, пред свједоком Стојић био изразио, кад је био говор о сарајевском атентату на... ријечима „Бог му дао здравље“ или „Бог га поживио“. Обзиром на нијекање оптужениково судбени се Двор није могао увјерити на темељу осамљеног исказа свједока Стојића да би оптуженик био изрекао инкриминисане ријечи, нити може мирне душе установити да се уопће којег дана Стојић и састао са оптужеником у перивоју, а то са ових разлога. Прије свега Стојић је дјечак од ненавршених 14 година, дакле још дијете, а о дјеци је по искуству познато да хотимице или нехотице нешто причају, надодају или повећавају, те се по њима нешто разгласи што се уопште није догодило или у пуно мањој мјери. Опрезност, дакле, налаже да се дјеци не може слијепо вјеровати што они приповиде, те се ради тога ни Стојићу не може поклонити потпуна вјера, баш с обзиром на његову добу. Једно 2—3 седмице прије атентата у Сарајеву, прама сложном исказу свједока Стојића, Подује и оптуженика, чинила се у III разреду семестрална латинска задаћа, а пошто је оптуженик слаб ученик, премда опетовњак, то је он са хрватским текстом пошао ван разреда у намјери да даде по другој превести задаћу на латински језик. То је опазео свједок Стојић, те га је дојавио разреднику, и тако оптуженик не могао преписати задаћу. Овакав поступак Стојића прама своје другу свакако не приказује најбоље срце, а према схваћању свих ученика III разреда поступање Стојића бијаше покудно, тако да су му сви саученици давали криво и осуђивали његов поступак, те га избјегавали на шетњи, како је казао свједок Подује. То је силно увриједило и бољело оптуженика, тако да је између Стојића и оптуженога постао напети одношај, готово и непријатељство. Услијед тога оптуженик је два пута творно напао Стојића послије овог случаја и баш једном на обали у присуству свједока Подује, а једном у Котору под Хрватским домом... Судбени двор потпуно вјерује оптуженику да је он избјегавао друштво свједока Стојића ван школе, а у школи да је с њиме говорио кад би му се Стојић приближио еда професори не опазе да се између њих развило непријатељство услијед горњег случаја... јер је навод оптуженика подупрт вјеродостојним исказом свједока Подује... Свједоку се, пак, Подуји мора тим више то вјеровати што је он сасвим опречних политичких назора него ли оптуженик, пак нема никаква разлога да нешто ублажи што би теретило оптуженика. Не може се мирне душе поклонити потпуна вјера свједоку Стојићу с разлога што он каже да је оптуженик инкриминиране ријечи изустио тако полако да их апсолутно нико други осим њега није могао чути, а ипак се о томе почело нешто говорити, јер је управитељ гимназије на 4. јула 1914. повео о томе истрагу... Сви су

судрузи, саслушани у гимназији, искључили да би што били чули о атентату од оптуженика било директно, било индиректно, а пошто се о томе почело нешто слушати, значи да је Стојић о томе негдје говорио што сада премучава, јер је тешко вјеровати да се он сада не сјећа да ли је то ванка кому говорио. Према томе није ни с овог разлога потпуно поуздан свједок²⁰. У наставку овог образложења суд је нарочито настојао да што је могуће више обеснажи вјеродостојност Стојићевог свједочења и није се устручавао да у том настојању оперише тешко прихватљивим и често врло наивним аргументовањем против Стојићевог исказа. Таква становишта которског Окружног суда сигурно не би прихватио виши суд у случају да је државни одвјетник био уложио призив.

Негдје истовремено кад и против Никовића, био је покренут кривични поступак и против Душана Дулетића, ученика I разреда которске гимназије, „због сличног злочина“, односно „за увриједу чланова Царске куће“, али, како то стоји у једном допису которског Окружног суда од 23. марта 1915., упућеном „Управитељству велике гимназије у Котору — сада у Задру“, тај поступак „почива од дана 15. октобра 1914. с разлога што је прекинут саобраћај између мјеста гдје се суд налази (Дубровник) и оног гдје оптужени борави (Будва)“.²¹

Док је процес против Никовића био у току, а против Дулетића „почивао“, Покрајинско школско вијеће у Задру, које је било обавијештено о случају једног и другог ученика, својим повјерљивим актом од 27. септембра 1914. налагало је управи которске гимназије да не упише у школској 1914/15. години ове ученике и да им не изда исписнице.²² Истим овим актом се тражило од управе школе да „у своје вријеме извјести о испатку казненог поступка и о дисциплинарним мјерама које ће против речених ученика предузети нетом сврши казнени поступак“.²³

На горњи акт директор гимназије је одговорио тек 13. марта 1915, и то последице ургирања Покрајинског шк. вијећа. У овом одговору стоји да се „Душан Дулетић није уопште више јавио, па управитељство не зна да ли је дома, у Будви, или се налази међу бјегунцима, а за Милоша Никовића, којему је дапаче била ускраћена годишња свједоџба, његова је газдарица Катинка Јовановић 23. новембра 1914. брзојавно замолила да му се изда отпусна клаузола да пређе на ћ. кр. наутичку школу у Дубровнику; управитељству потоње било је приопћено тамошњим дописом од 24. новембра 1914. број 440 рез. (повјерљиво) да му се не смије издати отпусна клаузола“. Затим, у истом акту, директор износи разлоге због којих управа школе није до 13. марта 1915.

²⁰ Исто, бр. 53—55.

²¹ Исто, бр. 62.

²² АКГ, пов. бр. 39/1915.

²³ Исто.

предузела никакве дисциплинске мјере против речених ученика: „Будући да, пак, нити судбена нити политичка власт до данас нијесу овом управитељству приопћиле испадак казног поступка. . . , то ово управитељство мора сматрати да казнени поступак није довршен, па није могло нити предузети никакве дисциплинарне мјере, тим више што учитељски збор није на окупу, јер се гимназија ове шк. године није отворила, нити је могло донјети жељено извјешће“.²⁴

И поред изричите и поновљене забране издавања исписнице оптуженим ученицима, што је имало за циљ онемогућавање њиховог уписа у друге аустријске школе, Никовић је ипак био примљен у Наутичку школу у Дубровнику, како се то види из једног дописа которског Окружног суда достављеног управи ове школе 15. априла 1915.²⁵

Директор Грос се својим дописом од 16. марта 1915. из Задра интересовао код которског Окружног суда „да ли је изречена каква осуда проти бившем ученику I разреда ове гимназије Душану Дулетићи Пурову, рођеном 15/28. фебруара 1902. у Будви, и ученику II разреда Милошу Никовићу“.²⁶ У одговору од 23. марта суд га је извјестио да против Дулетића „још виси поступак“, а да је Никовић ријешен „од злочина по п. 64. и преступка по п. 305. К. з.“.²⁷

На ургирање Покрајинског шк. вијећа од 18. маја 1915. да директор которске гимназије у Задру, и поред ослобађајуће пресуде, поведе дисциплинску истрагу, Грос је 10. јуна 1915. одговорио: „Дисциплинарна истрага проти Никовићу не може се провести јер учитељски збор которске гимназије, који има да одреди, дотично предложи, дисциплинарну казну; нити је на окупу нити заправо више постоји јер су му чланови или под барјаком или додијељени другим заводима“.²⁸ У наставку овог дописа директор Грос, који је и раније показао пуно храбрости у заштићивању својих ученика, који су због честих учествовања у протуаустријским демонстрацијама били прогоњени од аустријских полицијских и судских власти,²⁹ осмјелио се да дода и ово: „Мнијење овог управитељства је пак то да ученик Антун Стојић, главни свједок проти Никовићу, може бити да је штогод проти њему рекао из непријатељства јер је имао честих размирица са својим друговима. Гледе Милоша Никовића мисли управитељство да је душевно претром да би се био из властите иницијативе онако изјавио како што је био оптужен. Будући да је о том предмету сада

²⁴ Исто.

²⁵ ДАК — ОС, фасц. Вр. 114/14, бр. 63.

²⁶ АКГ, бр. 42/1915.

²⁷ Исто, бр. 56/1915.

²⁸ Исто, бр. 81/1915.

²⁹ Предраг Ковачевић, Которска гимназија уочи балканског и првог свјетског рата, у рукопису.

проистекло правомоћно рјешење суда, који је могао, боље него ли школа, испитати све околности, не би више с овог разлога било запреке да Никовић буде примљен у други завод“.³⁰

Горњи Гросов извјештај је био достављен од Покрајинског шк. вијећа ћ. кр. Министарству за богоштвоље и наставу, које је, незадовољно њиме, тражило својим актом од 22. јула 1915. да се директор которске гимназије „на темељу придружених казнених списа и других опажаја о понашању Никовића док је био ученик, изјави о дисциплинским мјерама које би се имале подузети проти њему и без проведења редовите дисциплинарне истраге и подастре конкретан приједлог“.³¹

У свом одговору на горње тражење директор Грос 22. августа веома детаљно анализира читав случај Никовића, износићи при том многе нама већ познате детаље. Упуштајући се у анализу ослобађајуће пресуде и њеног неубједљивог образложења, што је у ствари и наводило старије школске власти на упорно тражење дисциплинске казне, Грос прави неке опсервације које сматрамо да вриједи навести: „И потписани кад би имао изрећи пресуду не само на темељу исказа свједока него и на темељу увјерења што га је стекао познавајући ученике и свједоке и оптуженика, не би могао друкчије судити. Сумња да је Никовић у разреду, пред друговима, одобравао сарајевско недјело отпада посвема... Свједок наутичар Бего Иван, истина, вели да му је о Никовићу једино познато да је Србин, да је за Србе симпатизирао и увијек о њима говорио... Напротив тврди Подује Божо, друг Никовићев у школи, а сусјед обзиром на становање у Доброти, да се Никовић у политици није истицао. Подује познаје Никовића сигурно боље него Бего, а добро је одгојено дијете и паметно; отац Подујев, судски сајветник, није, колико је мени из опћења с њиме познато, са Србима симпатисао, а то своје политичко увјерење није стално тајило ни код стола, тако да је искључено да је какво политичко мишљење, уколико га код овакове дјеце може бити, спајало Подуја и Никовића. Да ли је ученик Никовић од родитеља усисао какав великосрпски дух, потписани не може знати (Породица Ђура Никовића се нарочито истицала у свим српским манифестацијама и то је било ноторно не само у Котору већ и у читавој Боки — Сл. М.); али се није никад чуло да би се Милош Никовић био бавио политиком, или се као Србин истицао... Главни свједок проти Никовићу, Антун Стојић, живахан је дјечак, превртљив, немиран и увијек спреман на задиркивање. Кад год је било немира и буке у разреду, ученик би Стојић сигурно био међу најнемирнијима; великих ствари, истина, није чинио, јер би био кажњен. Поочим његов, горљив праваш, често би долазио у школу да се пропита за владање учениково и лекције јер му је мали

³⁰ АКГ, бр. 81/1915.

³¹ Исто, бр. 97/1915.

често био неискрен. . . Арбанас Петар Ујка није био, чини се, у разреду добро виђен, не ради народности, већ што је била опћенито позната „тајна“ да му отац, трговац, стоји у служби тајне полиције. . . Рећи да је Стојић свога судруга Никовића хтио упропастити из освете за ону ћушку, значило би ићи предалеко, али може бити да ученик Стојић, дјечак од 13 година, није ни схватио тежину своје оптужбе. . .“ И даље директор опширно разлаже, увијек са циљем да обеснажи наводе оптужбе, дискредитује свједочанства пружена против Никовића и потпуно рехабилитује свог ученика. Овај његов опширни извјештај показује његову већу ангажованост од оне коју је показао, и могао показати, Никовићев бранитељ на суду, а да не компромитује не само своју личност већ ни своје правничке критејуме тако наивним и мјестимично контрадикторним Гросовим образложењима.

На крају својих дугих излагања директор Грос, последије тврђења: „Налогом од 6. августа 1915. бр. 4771, да се потписани изјави о дисциплинарним мјерама које би се имале подузети проти Милошу Никовићу, и да подастре конкретан приједлог, наметнуло је Високо вијеће извјеститељу тешку одговорност. . .“, дословце каже: „Узевши све што говори pro et contra, потписани извјеститељ предлаже да се одустане од сваке дисциплинарне мјере проти Милошу Никовићу и да му се допусти полазак ћ. к. наутичке школе. . .“³²

Доносећи коначну одлуку у случају Никовића, Министарство богоштовља и наставе у Бечу је 12. децембра 1915. дјелимично прихватило Гросов предлог, одлучивши да се „против М. Никовића не предузме никаква дисциплинарна мјера, али да се он ради немарљивости и лошега успјеха у науци нема примити у ћ. к. наутичку школу у Дубровнику“.³³

Славко Мијушковић

ВИЈЕСТИ О КУГИ У ЦРНОЈ ГОРИ У ПРВОЈ ПОЛОВИНИ XVII ВИЈЕКА

Куга је била једна од оних опаких епидемија које су вјековима харале на Балкану, односећи безбројне људске жртве. Нарочито су биле честе појаве куге у Босни, гдје готово никада није престајала. Црна Гора спадала је у оне ријетке земље Балкана које су најмање страдале од куге. Опака зараза редовно се преносила из турских градова. Куга у Црној Гори није никада имала оне посљедице као у Босни или већим турским градовима, гдје је на хиљаде људи умирало. Црногорци се нијесу предавали

³² Исто, бр. 97/1915., прилог 1—4.

³³ Исто, бр. 127/1915.